

OUD BROEK.NL

DECEMBER 2009

- *Kees den Hartoog, plattelandsdokter*
- *De watersnood van 1916*
- *Oorlog, maar de Fanfare viert feest*

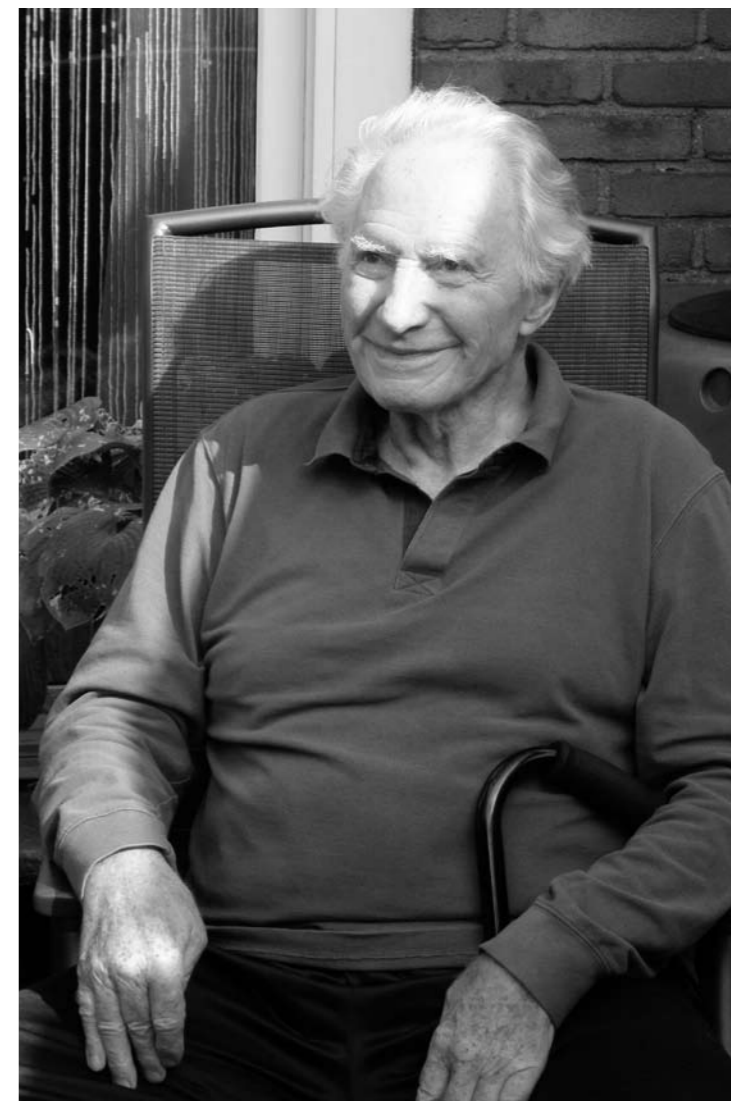
Coverfoto: Hotel Concordia aan de Dorpsstraat, dat 4 juli 1980 in vlammen is opgegaan.

Kees den Hartoog was 28 jaar huisarts in Broek in Waterland, Uitdam, Zuiderwoude en de - nog kleinere - plaatsen rondom. "Op de schaats was ik zó in Holysloot."

DOKTER ZONDER OVERJAS

"Het is een mooi vak," zegt Kees den Hartoog, "maar vroeger was het leuker dan tegenwoordig, omdat je toen veel meer op huisbezoek ging. Je zag de patiënt thuis, wist wat hij deed, je kende zijn verleden. Je begeleidde hem van het begin tot het eind - je deed bevallingen, maar je legde ook de doden af."

Kees den Hartoog was van 1955 tot 1983 huisarts in Broek in Waterland. Een markante, grote man met een rossige haardos. Rechtdoorzee. Een dokter die niet van flauwekul hield, maar die er was als je hem nodig had. Die in noodgeval een kies kon trekken. Een arts die 's ochtends vroeg een pasgeborene snel in een luier wikkeld, om nog op tijd voor het spreekuur weer op de praktijk te zijn. Maar ook een arts, die een ernstig zieke patiënte bezocht - gewapend met een doosje chocolaatjes.

We spreken dokter Den Hartoog, 91 jaar oud, in zijn serviceflat in Wassenaar. Dochter Geertje en schoonzoon Sytze Boschma uit Broek in Waterland zijn erbij; toevallig komen ook zoon Evert en schoondochter Regina op bezoek.

Geertje (1950) is de jongste, Evert kwam een jaar na Miek die van 1943 is. In 1946 werd Femma geboren en in 1947 Aart. "Geen van allen wilden we huisarts worden; dat beroep neemt je 24 uur per etmaal in beslag," zegt Evert, die tandarts is.

Maar laten we bij het begin beginnen; Kees den Hartoog vertelt. Op zijn zeventiende kwam hij van de hbs; hij tekende een contract voor zeven jaar bij een handelsmaatschappij in Indië (nu Indonesië), maar vond het daar niks. Dankzij de mobilisatie in Nederland kon hij al na een half jaar terug naar huis. "Ik was goed blij."

Den Hartoog verloofde zich met Gerda van IJzerloo, die hij nog kende van de hbs. Hij werd meesterschilder in de zaak van zijn schoonvader, maar dat hield hij na een paar

COLOFON

Het bestuur van Vereniging Oud Broek in Waterland:

Naam	Positie	E-mail	Telefoon
Dick Broeder	Voorzitter	<i>d.broeder@hetnet.nl</i>	020-4033032
Hillebrand Kuypers	Secretaris	<i>h_kuypers@hotmail.com</i>	020-6838360 06-49875716
Atsie Drijver	Penningmeester Collectie	<i>atsiedrijver@zonnet.nl</i>	020-4031201
Jan Maars	Projecten, Rondleidingen, Collectie	<i>j.maars@planet.nl</i>	020-4031118 06-53923773
Frouke Wieringa	Broeker Bijdragen	<i>brawier@xs4all.nl</i>	020-4031858

Medewerkers: Nico Merkelijn, Studio Hans Mulder, Hanneke de Wit, Adrie Beunder.

Correspondentieadres: Vereniging Oud Broek in Waterland, Heems Weer 58,
1151 EX Broek in Waterland

E-mail: info@oudbroek.nl • <http://www.oudbroek.nl> • Rabobank: 31.07.02.194

jaar voor gezien. "Begrotingen maken ging nog wel, maar steggelen over prijzen lag me niet."

Hij was 29 en Gerda en hij hadden al drie kinderen, toen Kees besloot geneeskunde te gaan studeren. Schoonvader zou betalen. " 's Ochtends viel het besluit, 's middags zat ik in Leiden in de collegebanken. Na zes jaar was ik klaar, terwijl er toen nog acht jaar voor stond."

Den Hartoog nam waar in Amsterdam en Purmerend en was huisarts in Landsmeer, toen de praktijk in Broek in Waterland vrij kwam. "Een plattelandspraktijk met apotheek, dat was precies wat ik wilde," zegt Den Hartoog. "In de apotheek zou mijn vrouw, die apothekersassistente was, dan kunnen gaan werken."

In Broek in Waterland ging het jonge gezin wonen in het huis aan het Havenrak, waarin nu dokter Neys woont. "Een mooi huis, zeker," beaamt Geertje, "maar het was destijds een huurhuis en het was veel minder fraai dan tegenwoordig. Als het stormde, sloeg het water aan de voorkant naar binnen."

Van acht tot negen uur hield de dokter spreekuur. "Wie dat te laat vond, mocht ook eerder komen," zegt Geertje, die haar vader vaak hielp. Daarna reed de huisarts visites; 's middags besteedde hij een uur, anderhalf uur aan het bijhouden van medische literatuur. Sytze: "Dat laatste heeft hij tot voor kort volgehouden. Pas onlangs hebben wij het abonnement op het Nederlands Tijdschrift voor Geneeskunde opgezegd."

Later in de middag kwamen er altijd nog wel patiënten langs, bij wie bijvoorbeeld wonden moesten worden behandeld of bloed moest worden afgenomen. Geertje: "Het meten van het bezinksel in het bloed, waaruit zo veel valt af te lezen, dat deed mijn vader allemaal zelf. Erg knap was hij in het hechten van wonden; dat deed hij graag. Eigenlijk had hij chirurg willen worden, maar dat zat er wat de financiën betreft niet in."

Het doen van kleine chirurgische ingrepen en het begeleiden van bevallingen - dat waren voor Den Hartoog de toppers. "De vroedvrouw zat mij weleens op de hielen omdat zij mij bevallingen uit handen wilde nemen, maar daar voelde ik niks voor," vertelt hij. "We hebben uitgerekend dat ik vijftig bevallingen per jaar deed en dat ik er in totaal duizend heb gedaan."

"Mijn vader heeft ook bijna al zijn kleinkinderen op de wereld gezet," zegt zoon Evert. Dochter Geertje: "Heerlijk vertrouwd was dat." Evert: "Weet je nog, pa, dat de zoon van Femma werd geboren in een weekend, waarin jij wilde gaan zeilen? Hij kwam zo snel, dat jij toch nog om twaalf uur kon vertrekken."

SCHAATSEN

"Ik was altijd de eerste die zijn schaatsen onderbond, als er ijs lag op het Havenrak," vertelt de voormalige huisarts. "Op de schaats was het maar een paar kilometer naar Holysloot; met de auto is de afstand 23 kilometer. Ja," beaamt hij een wijdverspreid gerucht, "ik ben menigmaal door het ijs gezakt."

De huisarts zakte, op de schaats, menigmaal door het ijs

Gerda en Kees den Hartoog in Kaapstad

Ging hij het Havenrak op om voor zijn plezier te schaatsen, dan had hij met zijn vrouw de afspraak dat zij, als er een spoedgeval was, de gordijnen dicht zou doen. Op zo'n schaatsmiddag kreeg de dokter, gewaarschuwd door de gesloten gordijnen, eens van zijn vrouw te horen, dat verderop aan het kanaal een vrouw op het punt stond te bevallen. "Ik op mijn schaatsen ernaartoe en naar binnen. Met de schaatsen nog ondergebonden, heb ik het kind gehaald en daarna ben ik gewoon weer terug geschaatst." Geertje: "Moest de aanstaande moeder plotseling naar het ziekenhuis, dan bracht mijn vader haar daar zelf in zijn kever naartoe en als het nodig was hielp hij daarna de gynaecoloog."

SPORTIEF

Kees den Hartoog was een zeer sportieve huisarts. Als jongen voer hij tijdens schoolvakanties op de haringvisserij. "Het liefst was ik zeekapitein geworden, maar mijn ogen waren niet goed genoeg," zegt hij. Samen met zijn vrouw zeilde hij naar Noorwegen, IJsland, Spitsbergen. Geertje: "Mijn moeder zei: meegaan is vervelend, maar thuisblijven is nog erger." In zijn eentje zeilde Kees den Hartoog naar Groenland en begon hij in 1974 een groots avontuur: hij probeerde als solozeiler een reis om de wereld te maken.

In de kelder van de serviceflat heeft Sytze intussen een stapeltje krantenartikelen en foto's opgedoken, die herinneren aan de wereldreizen van zijn schoonvader. De eerste mislukte. 'Ter hoogte van Kaapstad kreeg dokter Den Hartoog te maken met extreme winterse weersomstandigheden, waartegen zijn schip, de Senta, niet opgewassen bleek', meldt Weekblad Schuttevaer's Watersport. 'Weg jongensdroom.' "De weg terug was voor mij het moeilijkst," vertelde de gestrande zeezeiler aan het weekblad. "Ik zou het nog weleens willen proberen. Maar ja, er is geen proberen aan. Waarvan zou je een nieuw schip moeten laten bouwen?"

Den Hartoog zou Den Hartoog niet zijn geweest, als hij er niet tòch in was geslaagd zijn wereldreis te maken, een paar jaar later, in 1979, met een nieuw schip, de Sentijn. Negen maanden was hij op zee; in al die tijd deed hij maar één haven aan, Melbourne in Australië, waar zijn vrouw hem, als verrassing, opwachtte. Alleen voer hij daarna weer verder, richting Kaap Hoorn, waar hij in een vliegende storm terecht kwam. 'Zijn Sentijn kwam vlak op het water te liggen, de top van de mast streek door het wilde water. Kees den Hartoog kwam door deze onverwachte duikeling van zijn schip te vallen en brak het darmbeen', schrijft De Waterlander.

"Mijn schoonvader kon heel goed schrijven over zijn zeereizen," zegt Sytze. "Hij heeft er vaak prijzen mee gewonnen. Kijk maar daar, bovenop de kast." We tellen zestien bekers. Totdat hij 77 was, bleef Den Hartoog varen; tot zijn 82ste gaf hij lezingen over zijn reizen. "Mijn vader heeft ook filmpjes gemaakt op zee," zegt Geertje. "Ik word zeeziek, alleen al als ik ernaar kijk."

Ergens midden op zee heeft Den Hartoog bij zichzelf een kies moeten trekken. Hij deed dat met een combinatietang. "Och," relativeert hij dat ingrijpen, "destijds leerde je als huisarts ook de beginselen van de tandartspraktijk." Geertje: "Mijn vader en moeder hebben ook eens samen anderhalf uur in zee gedobberd, toen ze van de VS terug naar huis voeren en in grote moeilijkheden kwamen. Ze waren toen allebei 68."

Tijdens de wereldreis die Den Hartoog in 1979 maakte, namen zoon Aart, die cardioloog is, en een neef de praktijk in Broek in Waterland waar, samen met Gerda den Hartoog. "Mijn vrouw heeft mij altijd in de praktijk geholpen. Alles kon ik haar vragen en dan wist ik altijd dat ik van haar op aan kon," zegt Den Hartoog.

Dokter den Hartoog stond niet bekend als een huisarts, die zijn patiënten snel naar een specialist verwees. "Dat klopt; in de wijde omtrek was ik degene die de minste verwijsbrieven schreef." Hij vertelt het trots. "Het Ziekenfonds was er blij mee, maar ook de patiënten hadden liever dat ik hen zelf behandelde. Het waren boeren en vissers, mensen die het druk hadden met hun bedrijf."

In 1983 namen Gerda en Kees den Hartoog op één dag afscheid in drie plaatsen: Uitdam, Zuiderwoude en Broek in Waterland. Ze hebben daarna samen 23 jaar in Hinde-loopen gewoond. "Kijk, daar heb je de man zonder jas, zeiden ze daar," vertelt Geertje. "Mijn vader heeft namelijk nooit een overjas gedragen."

Twee jaar woonde het paar in Wassenaar, toen Gerda den Hartoog op 17 september 2008 overleed. "Ze was een fantastische vrouw," zegt haar man. "Ik mis haar nog steeds heel erg; dat gaat niet over."

Hanneke de Wit

Den Hartoog zeilde maandenlang alleen over de wereldzeeën

FEESTJE OM NIEUWE, OUDERWETSE LICHTMASTEN *Broekers in hun sas met 'model Stöve'*

Je waant je weer een beetje terug in de tijd in Broek in Waterland. Met de vervanging van de foeilelijke, modernistische lantaarnpalen door ouderwetse gietijzeren exemplaren, krijgt het dorp weer een beetje van zijn karakter terug. Reden voor een feestje.

Vereniging Oud Boek in Waterland is zo blij met de nieuwe lichtmasten, dat ze de mannen van het bedrijf Pilkes Infra, dat de palen installeert, in het zonnetje wilde zetten. Met een picknicktafeltje, wat stoeltjes, een kan verse koffie en een doos vol gebakjes togen ze gisterochtend naar het Zuideinde om de installateurs te verrassen.

Dat viel in goed aarde. "We krijgen niet elke dag dit soort waardering," aldus Erik Brugge en Jacco Withuis van Pilkes. "Mooi dat je merkt, dat je werk zo op prijs wordt gesteld. Voor ons is dit ook best een uitzonderlijke klus. Meestal zijn we bezig met gewone, moderne lantaarnpalen. Heel af en toe komt er een klus als deze tussen-door en dat is toch bijzonder."

Voor het feestje op het Zuideinde was ook Verena Stöve uitgenodigd, echtgenote van een nazaat van de familie Stöve, die in de negentiende eeuw vanuit Duitsland naar Broek in Waterland kwam, waar ze een textielbedrijf begon. Bij het huis van Stöve staat nog een originele lichtmast en de kap daarvan is gebruikt als voorbeeld voor de kap van de nieuwe masten, gemaakt door de firma De Nood in Middelburg. De kappen van de nieuwe lichtmasten zijn daarom vernoemd naar de familie Stöve en dat maakt de negentigjarige mevrouw Stöve best een beetje trots. "Model Stöve worden ze genoemd. Leuk hè?"

In totaal komen in Broek in Waterland 37 gietijzeren masten te staan. Langs het Havenrak zijn al eerder nieuwerwetse lantaarnpalen vervangen door ouderwetse hardstenen lichtmasten.

Johan Moes in het Noordhollands Dagblad, 10 september 2009

*Dag bestuur Oud Broek,
Wat heb ik een fantastisch uitzicht gekregen!!!! De eerste twee lantaarnpalen staan in de grond en het staat **prachtig!!** Wat een verrijking, vooral met de houten brug is het een schitterend gezicht. Ik wilde jullie het even laten weten en hartelijk danken voor jullie inzet. Groetjes, Elly.*

Herinnering aan de heer Bruigom

Aan Havenrak 1 heeft vele jaren, tot zijn overlijden in 1992, de heer Bruigom gewoond. Hij was een groot kenner van de Broeker geschiedenis en een van de oprichters van Vereniging Oud Broek in Waterland.

Het houten huis, in de huidige vorm daterend uit 1783, staat in de voksmond bekend als 'het huis van Bruigom'. Van 1671 tot 1951 was er een bakkerij in gevestigd. Daarna gingen de heer en mevrouw Bruigom er wonen; mevrouw Bruigom-Six woonde er tot haar overlijden in 2007. Ze vermaakte het huis en een aanzienlijke soms gelds per testament aan Vereniging Hendrick de Keyser. In het afgelopen jaar is het huis, dat in de loop der jaren verveloos en vervallen was geraakt, door de vereniging gerestaureerd.

Om de voltooiing van de restauratie ook symbolisch af te ronden, is begin september, in aanwezigheid van de twee andere oprichters van Vereniging Oud Broek in Waterland, dr J.W. Niemeijer en J.P. Mars, een plaquette onthuld op de gevel van het huis. Deze plaquette verwijst naar de grote betekenis, die Bruigom heeft gehad voor de geschiedbeoefening in Broek in Waterland.

J.P. Mars (links van de plaquette) en J.W. Niemeijer

Doorzichtig als kant

Eerst werd één achterwand weggeschoven. Daarna nog één. Het werd een drukte van belang, die avond van de vijfde oktober, waarop in het gemeentehuis in Monnickendam over de 'wedergeboorte' van de muziektempel in het Havenrak zou worden gepraat. Ongeveer honderd inwoners van Broek in Waterland gaven hun mening - de meesten waren vóór, enkelen, met name sommige omwonenden van het Havenrak, waren tegen.

De tegenstanders wezen erop dat we al zeventig jaar zonder Wilhelminatempel leven: waarom zou dat niet zo kunnen blijven? Ze zagen nut noch noodzaak. Bovendien: zouden de bezoekers van de muziektent niet enorm veel lawaai veroorzaken? Werd de tempel niet op voorhand een hangplek voor jongeren?

Dat laatste werd ontzenuwd door een zeer jonge dame, die vertelde dat haar leeftijdgenoten heus heel andere plekken kennen om te hangen, te blowen en wat dies meer zij. Hun keuze zou, voor hun geheime bijeenkomsten, nooit vallen op een muziektent, die zo doorzichtig wordt als kant.

Stichting Wilhelminatempel, verantwoordelijk voor oprichting, onderhoud en exploitatie van de muziektent, bleek in de negen maanden van haar bestaan enorm veel werk te hebben verricht. Architect Henk Wadman jr tekende de tempel naar voorbeeld van de oude, vergane muziektent. Harry de Gier wil als bouwmeester optreden; tal van vrijwilligers staan in de startblokken om hem te helpen. Veel materiaal wordt gratis, of met korting, geleverd.

Van de ruim 183 duizend euro die de tempel gaat kosten, is het grootste deel binnen. "Er is nog een open post van bijna 33 duizend euro, maar het grootste deel daarvan is ons toegezegd," aldus voorzitter Dick Broeder van Stichting Wilhelminatempel. Ook in de onderhoudskosten voor de eerste tien jaar is voorzien, mede dankzij de bijdrage van de nog op te richten vereniging 'Vrienden van de Wilhelminatempel'. (Daar hoort u nog van.)

Burgemeester en wethouders van de gemeente Waterland hebben positief gereageerd op de plannen voor de terugkeer van de muziektent. Ook de Commissie Stads en Dorpsbeheer is tevreden, nadat de tekening een paar keer aan haar wensen was aangepast.

De termijn voor het inzenden van 'zienswijzen' (voorheen bezwaarschriften) is verstreken. Het wachten is nu op de gemeentelijke bouwvergunning.

"We hopen dat de vergunning begin volgend jaar binnen is," zegt Broeder. Oorspronkelijk was het de bedoeling de muziektent op 5 mei 2010, Bevrijdingsdag, feestelijk te openen, maar die datum wordt niet gehaald. De vrijwillige bouwers zullen de lente- en de zomermaanden hard nodig hebben om de tempel te doen herrijzen.

Ook DDR

Ooit, in ieder geval ruim twintig jaar geleden, ben ik op reis geweest in Roemenië, op zoek naar het einde van de Donau. Lastig te bereiken, weet ik nog. Daar leerde ik Hartmut en Regina uit de DDR kennen, die met zoon Thomas op weg waren naar Bulgarije voor vakantie. Naar het Westen mochten ze niet. Ze reisden met een kleine caravan en een bejaarde Skoda - veel sjieker dan een Trabant, verzekerde Hartmut. Wij trokken een tijdje met elkaar op, in het wild kamperend, zij in die caravan en ik in een busje. En zoals dat gaat, spraken we af elkaar na de vakantie op te zoeken. Dat wil zeggen dat ik naar de DDR moest, want zij mochten niet hierheen. Maar zij woonden in het Spergebiet, zo dicht bij het IJzeren Gordijn dat ik daar ook niet in mocht. We ontmoetten elkaar dan in Eisenach, wat verder van de grens.

Echt houden van de DDR deed Hartmut niet, om het zacht te zeggen, en de Muur (en het Gordijn) was nog niet gevallen of hij stond met vrouw, kind en Skoda bij ons voor de deur. Ze wilden graag een rondvaart in de Amsterdamse grachten en een mooi oud dorp zien. Met buitenlanders kom je nog eens ergens. Dat dorp werd Broek in Waterland, prachtig inderdaad, maar toen we op het pleintje daar uit de auto stapten, verdween Hartmut in een aanliggend warenhuis, waar je alles kunt krijgen wat een oprechte klusser nogi heeft. Om er even later zielsgelukkig weer uit te komen met een handvol koperen bochtjes en T-stukjes voor zijn verwarming. "Hier zoek ik al tien jaar naar en deze meneer heeft er wel honderd," zei hij en verdween weer in de winkel om andere schatten te zoeken. Meer van Broek hebben we die dag niet gezien.

Johan ten Hove uit Sint Jansklooster in dagblad Trouw, 9 november 2009

Contributie verhoging

Wellicht is het u ontgaan en daarom willen we u er op wijzen dat in de Algemene Ledenvergadering, gehouden in april 2009, de contributie met € 2,50 is verhoogd. Voor het jaar 2010 geldt dus de volgende contributie:

Broeker leden € 12,50 (enveloppe zonder postzegel)
Buitenleden € 15,00 (enveloppe met postzegel)

Leden die een machtiging hebben afgegeven, hoeven verder niets te doen, uw contributie wordt medio mei automatisch afgeschreven van uw bankrekening.
De andere leden verzoeken we het bedrag op rekeningnummer 3107 02 194 t.n.v. Vereniging Oud Broek onder vermelding contributie 2010 over te maken.

DE WATERSNOOD VAN 1916

De watersnood van 14 januari 1916 heb ik zelf uiteraard niet meegemaakt, maar de ramp leeft sterk in mijn verbeelding door de verhalen van mijn vader. Hij heeft deze stormvloed als dertienjarige jongen meegemaakt; hij bleef in die periode in Broek in Waterland wonen, omdat zijn vader, mijn opa, als enige boer met melkvee achterbleef.

Het was al dagen stormachtig en grote hoeveelheden water werden door 'het Kanaal' de Noordzee ingedreven. Normaal wanneer de wind naar het noorden of noordwesten draait, stroomt dit water weer terug, maar de windverdeling was zó, dat dit niet gebeurde. Toen de wind op 13 januari 1916 met stormkracht vanuit het noordwesten begon te waaien, werden enorme hoeveelheden water vanuit de Noordzee de Zuiderzee ingejaagd. Vooral tegen de ondiepe zuidkust van de Zuiderzee woei het water hoog op.

Nu was het in die tijd zo, dat de gebruikelijke puin- of klinkerwegen meestal op de kruin van de dijk waren aangelegd, waardoor die kruin water gemakkelijk doorliet. De taluds waren bovendien heel steil, wat tot gevolg had dat de dijk aan de achterkant wegspoelde. De dijken zijn dan ook niet door de druk van het water bezweken, maar door uitholling aan de achterkant ingestort.

Vermeld wordt, dat op 14 januari om één uur in de nacht nabij 'de Nes' (tussen Uitdam en Zuiderwoude) de dijk was doorgebroken. Er waren meerdere grote doorbraken van de dijk bij Monnickendam en Katwoude, in totaal op elf plaatsen.

Wij kunnen ons in de tijd van telefoon, mobiele telefoon, radio en tv niet meer voorstellen hoe moeilijk berichtgeving toen was. Berichten werden mondeling overgebracht

en men luidde soms de kerkklok als teken van gevaar. Zo kon het gebeuren dat in Broek in Waterland de melkboot naar Amsterdam vertrok met melk en een groot aantal (zestig) melkboeren om in de stad de melk uit te venten. Die boeren wisten nog van niets, terwijl op nog geen drie kilometer afstand in een poldertje in de Belmermeer het vee in de stal verdronk.

Toen de dochter van de Broeker huisarts dokter Bakker (zij studeerde in Amsterdam medicijnen) van haar ouders een telegram kreeg 'wij zijn goed, zijn bij de Schoemakers' (het schoolhoofd) dacht ze aan brand of het stukwaaien van het dak. Ze wist nog niets van de watersnood.

Het bericht was wel doorgedrongen op het Leeteinde en daar besloot mijn opa, Willem Spaans, de koeien op het hooi in de hooiberg te zetten, omdat de stal lager lag dan de woning. Omdat het hooi nog vrij hoog was - er was maar twee maanden van gevoerd - moesten mijn vader, die toen dertien jaar was, mijn vijftienjarige oom Rein en opa een schuin oplopend pad naar boven maken. Mijn vader vertelde jaren later nog vaak, dat de hooigraaf (een soort ijzeren spade om hooi los te snijden) zo stomp was.

Later is er op verzoek of op last van de burgemeester - dat is niet meer te achterhalen - een noodstal voor achttien koeien gebouwd tegen de noordkant van de Ned. Hervormde kerk, waar gedurende de gehele watersnood de koeien zijn gestald en de melk van de overgebleven Broekers werd verkocht. Mijn opa had al een melkwijk in Broek in Waterland.

Voor de bouw van de stal werd balkhout aangevoerd en met behulp van de plaatselijke timmerman, militairen en eigen mensen is op opa's kosten snel een noodstal in elkaar gezet. Voor aanvoer van hooi moest men waden naar de op ongeveer tweehonderd meter afstand gelegen boerderij. Drinkwater kwam uit de 'kerkenbak', drie grote ondergronds gemetselde regenputten waarin het water van het dak werd opgevangen en waar de Broekers in de periode van watertekort regenwater konden halen (de waterleiding is in 1918 aangelegd). Krachtvoer moest per boot worden aangevoerd, maar met toestemming van de militairen is eerst krachtvoer met een boot van zolders voor in het water staande boerderijen gehaald.

De gevolgen van deze stormvloed waren rampzalig. Mens en dier werden letterlijk door het water overvallen. In de Belmermeer is bijna al het vee verdronken. Door de brede natuurlijke waterlopen, het Kerk Ee, het Boze Meer en het Holysloter Die, stroomde de Belmermeer als eerste van de polders vol. De Poolmannen (familie Poolman) waren naar de zolder gevlucht en hoorden onder zich het vee verdrinken. In Broek in Water-

land begon om tien uur bij de tramoprit aan de Broekermeerdijk (de Hoek) de Broekermeer vol te stromen en deze was om vier uur geheel met water gevuld. Van alle kanten trokken mens en dier naar het hoogste punt, de kerk. Kerken werden vroeger veelal op een hoogte (vluchtheuvel) gebouwd en dienden als schuilplaats voor de bevolking. Kon vroeger bij een overstroming het vee in de kerk worden ondergebracht, nu was deze veel te klein doordat de veestapel sterk was uitgebreid. Het vee werd, onder andere met vletten, naar verzamelpunten gebracht en vandaar afgevoerd. Eén van de verzamelpunten was het Tolhuis aan het IJ, in de zeventiende eeuw een plaats waar tol werd geheven (vlakbij de galgenput), later een bekende uitspanning. *

KANARIE

De kerk heeft heel lang onderdak geboden aan gezinnen die daar bleven wonen. Mevrouw Rümke-Bakker schrijft in haar boekje, dat het tijdens de kerkdienst zo heerlijk naar koffie rook en dat tijdens het orgelspel een kanarie begon te zingen. Broek is overigens grotendeels bewoond gebleven, omdat bij de bouw van de

oude huizen rekening was gehouden met hoog water. Men legde 1775 meter plankier aan en van Amsterdam kreeg men petroleumlampen om te verlichten.

Overigens was er genoeg hout, want dat kwam in enorme hoeveelheden het Havenrak binnendrijven. Mijn vader vertelde dat het Kerkplein vol stond met aangespoelde goederen en dat er een enorm hoge klamp (berg) was gebouwd van drijfhout dat uit het Havenbrak was opgevisst.

Het leven in het dorp was niet eenvoudig, want alles, levensmiddelen alsook drinkwater, moest worden aangevoerd. Het water in de meeste regenbakken was zout geworden. Daarom voer schipper Siep de Best met zijn melkboot tweemaal daags naar Amsterdam. Ook de tramboot, die anders passagiers over

het IJ vervoerde, voer op Broek in Waterland. Die kreeg echter steeds minder passagiers omdat hij telkens vast zat, terwijl Siep met zijn ogen dicht de weg kon vinden. Er is met man en macht gewerkt aan het herstel van de dijken en rond 24 april vielen de landerijen droog, terwijl de meren nog vol water stonden.

De Monnikmeer, Buikslotermeer, Broekermeer, Noordmeer en Belmermeer zijn drooggevallen op resp. 23 juni, 27 juni, 1 juli, 1 juli en 10 juli. In de polders had men dat jaar geen hooioogst. *Ook op het bij het Tolhuis gelegen ENTOS terrein (Eerste Ned. Tentoonstelling Op Scheepvaartgebied), waar in 1910 een grote scheepvaarttentoonstelling was gehouden, werd met platboomvaartuigen veel vee binnengebracht. Van Broek in Waterland is vee naar het aan de Beemsterdijk gelegen Fort Spijkerboor gebracht. Hoewel toen de Eerste Wereldoorlog woedde, gaf de neutrale Nederlandse regering toestemming het vee naar Duitsland te exporteren, waar het voor hoge prijzen werd verkocht.

Wim Spaans

Bronnen:

N.C. Rümke-Bakker, 'Mijn jeugd in Broek in Waterland 1890-1916'

H.P. Moelker, 'Stormvloed in Waterland Januari 1916'

UITBREIDING COLLECTIE

Het digitaliseren van de collectie vordert gestaag. Sinds oktober wordt er iedere week gescand. Heel wat oude ansichtkaarten over Broek in Waterland staan al op de website www.oudbroek.nl (op collectie gaan staan en bij het balkje eronder op uitgebreide collectie klikken) te zien. U kunt dan zoeken op bijvoorbeeld ansichtkaarten, maar ook de watersnoodfoto's van dokter Bakker zijn opgenomen. Zoeken op: watersnood van 1916. Op de website staat een ooggetuigenverslag van de watersnood van G.J. Mulder, die toentertijd in de Belmermeer woonde.

Vereniging Oud Broek in Waterland mocht van de familie Karanélan een tiental ansichtkaarten ontvangen, die niet in de collectie voorkwamen. Verder schonk zij krantenknipsels en ingelijste foto's.

Annemiek Ebbeling bracht "Post uit Broek in Waterland" in, briefpapier met verschillende tekeningetjes uit Broek als logo.

Een ingelijste tekening van de Broeker kerk in lijstje van 18 x 24 cm. mochten we ontvangen van C. Boon.

OORLOG, MAAR DE FANFARE VIERT FEEST

Bij het digitaliseren van de vele foto's, die Vereniging Oud Broek in Waterland rijk is, stuitten Atsie Drijver en Aagje Bruijn tot haar verbazing op herinneringen aan een groot feest in de zomer van 1944. "De hongerwinter was in aantocht, maar Fanfarecorps Broek in Waterland vierde volop zijn zestigjarig bestaan," zegt Atsie.

Op zaterdag 29 juli wat er een 'Grote Muziek-Uitvoering' met medewerking van de Fanfarecorpsen Broek in Waterland, Zuiderwoude en Ransdorp. De zondag erna - en nog eens op 20 augustus - voerde de Broeker toneelvereniging Tracht het 'Grootsch Openlucht-Tooneelspel 'n Zomerzothed' op, naar de roman van Cissy van Marxveldt.

<p>ZATERDAG, 29 JULI 1944, 7 uur precies:</p> <p style="text-align: center;"><i>Groote Muziek-Uitvoering</i></p> <p style="text-align: center;">met medewerking van de Fanfarecorpsen Broek in Waterland, Zuiderwoude en Ransdorp</p> <p>I. Corps Broek in Waterland:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. l'Éclairer, marsch. G. Allier 2. Cortège Nuptial E. Avon 3. Prairial Fernand Andrieu <p>II. Corps Zuiderwoude:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. A l'Attaque, beroemde marsch van H. L. Blankenburg 2. Hollandsche Sulte . . . door J. R. v. d. Glas <ol style="list-style-type: none"> a. Aan het Strand b. Oogstijd op het land c. Avond op de heide d. Landelijk feest. 3. Ballet Antique G. Guillemet <p>III. Corps Ransdorp:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. In Treue Fest, marsch C. Teike 2. La Firenze, ouverture Fantasie G. Allier 3. Variété sur „Le Veuve Joyeuse” Fr. Léhar, arr. Gadenne. <p>IV. Uitvoering door de deelnemende verenigingen gezamenlijk van JUBELKLANKEN, marsch . door E. Uebel</p>	<p>ZONDAG, 30 JULI 1944, 7 uur precies:</p> <p style="text-align: center;">Grootsch OPENLUCHT-TOONEELSPEL „n Zomerzothed"</p> <p style="text-align: center;">Blijspel in drie bedrijven (Zeven tafereelen) naar de roman van Cissy van Marxveldt, door Dom. de Gruyter.</p> <p style="text-align: center;">Bezetting:</p> <table border="0"> <tr> <td>Erica Wendelaar (Pit)</td> <td>Mej. Ans Peereboom</td> </tr> <tr> <td>Ella Heuveling</td> <td>„ Nel Leguit</td> </tr> <tr> <td>Dot Vermeer</td> <td>„ Stien Bijl</td> </tr> <tr> <td>Lenie Marces</td> <td>„ Annie Parree</td> </tr> <tr> <td>Mia van Langen</td> <td>„ Truus Pruim</td> </tr> <tr> <td>Tante Melie</td> <td>Mevr. Smit—du Pied</td> </tr> <tr> <td>Jonkheer Padt van Hijendaal</td> <td>de Heer P. Smit</td> </tr> <tr> <td>Gerrit Jan Loots</td> <td>„ E. Smit Jr.</td> </tr> <tr> <td>Jef van Doorn</td> <td>„ K. Lof</td> </tr> <tr> <td>Reepelaar</td> <td>„ P. Mos</td> </tr> <tr> <td>Paul Defrèze</td> <td>„ N. Peereboom.</td> </tr> </table> <p style="text-align: center;">Handeling: Park van villa „Sonnewende” en omstreken. Regie: de Heer E. Smit Décors van den Heer P. Kok. Entre-act-Muziek door het Fanfarecorps.</p> <p style="text-align: center;">*****</p>	Erica Wendelaar (Pit)	Mej. Ans Peereboom	Ella Heuveling	„ Nel Leguit	Dot Vermeer	„ Stien Bijl	Lenie Marces	„ Annie Parree	Mia van Langen	„ Truus Pruim	Tante Melie	Mevr. Smit—du Pied	Jonkheer Padt van Hijendaal	de Heer P. Smit	Gerrit Jan Loots	„ E. Smit Jr.	Jef van Doorn	„ K. Lof	Reepelaar	„ P. Mos	Paul Defrèze	„ N. Peereboom.
Erica Wendelaar (Pit)	Mej. Ans Peereboom																						
Ella Heuveling	„ Nel Leguit																						
Dot Vermeer	„ Stien Bijl																						
Lenie Marces	„ Annie Parree																						
Mia van Langen	„ Truus Pruim																						
Tante Melie	Mevr. Smit—du Pied																						
Jonkheer Padt van Hijendaal	de Heer P. Smit																						
Gerrit Jan Loots	„ E. Smit Jr.																						
Jef van Doorn	„ K. Lof																						
Reepelaar	„ P. Mos																						
Paul Defrèze	„ N. Peereboom.																						

Het moet een fantastisch gebeuren zijn geweest, een uitje in een sombere periode, waar de inwoners van Broek in Waterland massaal op af kwamen. Het stuk werd opgevoerd op 't Landje achter de openbare lagere school aan het Roomeinde. 'Tegen de school aan was een prachtige tent verzezen, waarvan het middengedeelte was ingericht als toneel, compleet met schuifgordijnen. Er waren stoeltjes neergezet op het grasveldje; de opkomst van het publiek was overweldigend', schrijft dorpsgenoot Jaap Dekker (geboren in 1924) in het boekje 'Broekers' dat in 2000 verscheen.

Dochter Ans van burgemeester Peereboom speelde de rol van Pit, dochter Annie van dokter Parree en onderwijzer Smit en zijn vrouw hadden ook een rol toebedeeld gekregen. Het waren allemaal mensen uit de elite, die daar op het toneel stonden, schrijft Dekker. 'Je had voor en in de oorlog twee soorten mensen - mensen die op schoenen liepen en mensen op klompen'. Het was overduidelijk: de toneelspelers behoorden tot de soort 'die op schoenen liep'.

'n Zomerzothed telt drie bedrijven en zeven tafereelen. Dorpsgenoot Adrie Beunder (geboren in 1932) mocht de gordijnen op het podi-

um open en dicht schuiven wanneer een bedrijf was afgerond. "Dat had ik te danken aan mijn oom Piet, die verantwoordelijk was voor het technische gedeelte van de opvoering," vertelt Adrie. "Ik bleef dus in de buurt en wanneer oom Piet me dan wenkte, snelde ik toe om de gordijnen dicht te doen. Om aan te kondigen dat het pauze was, zette oom Piet gewoon een bord met 'pauze' erop voor een grote paddestoel, die tot het décor behoorde."

Tussen de bedrijven door maakte het Broeker Fanfarecorps, dat voor het podium zat, muziek. Rechts van het podium stond een soort buffet; twee obers in witte jasjes zorgden voor de drankjes. "Het zal wel iets eenvoudigs als limonade zijn geweest, maar dat weet ik niet meer," zegt Beunder.

De Broeker toneelvereniging Tracht was niet aangesloten bij de Kulturkammer. "Ze mocht geen toneelstukken opvoeren, maar ze heeft het dus toch gedaan," zegt Beunder. "Er waren ook onderduikers onder de aanwezigen, mijn broer bijvoorbeeld, die 's nachts niet thuis sliep omdat hij aan dwangarbeid wilde ontkomen."

Beunder heeft een flink aantal foto's van de feestelijkheden rond het jubileum. Op een ervan eert burgemeester Peereboom dirigent Vonk van het Fanfarecorps met een lauwerkrans. "De burgemeester sprak ook een dankwoord," zegt Beunder. "Er was zo weinig amusement in die tijd; vandaar dat heel Broek uitliep voor dit feest."

Uitje brandweer

Een uitje van de brandweer begon in de kazerne. Ja, het belooft spectaculair te worden, stond in de uitnodiging. Dat laatste zou je misschien als een klantenlokkertje kunnen beschouwen. Spannend en ietwat nerveus stapten wij tegen twee uur de deur uit richting Hellingweg. De ontvangst met koffie en een gebakje was al niet verkeerd. Om ruim half drie kregen we van de voorzitter het sein, dat we ons richting Kerkplein moesten begeven. Helaas: de wind staat wat verkeerd, maar we zullen proberen daar een oplossing voor te vinden, waren woorden van de voorzitter. Iedereen gissen: wat staat daar te wachten. Een ballonvaart, werd al gemompeld.

Maar zie daar: wie stonden ons daar op te wachten? Oud-burgemeester Te Boekhorst en mijn zwager Fred Roskam, gidsen van Vereniging Oud Broek in Waterland. De ploeg werd in tweeën gedeeld en we gingen op pad. Langs de kerk en langs de grote diversiteit aan schitterende historische panden, die Broek in Waterland rijk is. Eén en ander werd toegelicht door de deskundige gidsen. Wij echte Boekers natuurlijk hartstikke bekend met één en ander, maar toch na het gesproken woord en de toelichting, best heel interessant.

Het hoogtepunt van onze rondleiding was het bezoek aan het zogenoemde Beroemde Huis, Erven 10-14, een van de mooiste panden uit ons dorp. Het huis is bekroond met het predicaat 'een van de honderd mooiste interieurs van Nederland'. De trotse eigenaar van dit pand, Jos van Doornik, stond ons al op te wachten. Uitgebreid en gloedvol vertelde hij ons over de historie van het pand. De vroegst bekende eigenaar, begin zeventiende eeuw Jan Pieterzn, de volgende eigenaren Pater en Koker, de rijkdom, het verval, totdat de huidige eigenaar het in 1987 kocht en grootscheeps liet restaureren. Tijdens deze restauratie kwam onder de vele lagen verf een veelheid aan bijzondere wand- en plafondschilderingen uit de zeventiende eeuw tevoorschijn. Met oneindig veel geduld en precisie zijn de vele lagen verf verwijderd. Wat tevoorschijn kwam was ronduit verbluffend en kent zijn weerga niet. Vooral het enthousiasme waarmee de heer Van Doornik zijn betoog accent gaf, zorgde ervoor dat zijn toehoorders aan zijn lippen hingen.

Hulde aan het bestuur van brandweervereniging 'Eensgezindheid'. Met eenvoudige middelen hebben jullie ons een topmiddag/avond bezorgd.

Wil en Jan Nierop

Een rondleiding voor maximaal twintig personen kost zestig euro. Ook mogelijk in het Engels, Frans of Duits. Leuk te combineren met een fiets- of (fluister)boottocht door het unieke Waterlandse veenweidegebied, een bezoek aan een van onze galleries, high tea, lunch of diner.

Informatie www.oudbroek.nl. Aanmelden bij Jan Maars, 06-539 23 773.

*Vereniging Oud Broek in Waterland
wenst alle medewerkers en leden
gezellige kerstdagen en een
opbouwend en gezond 2010*

